Avdelningen för utbildning och arbetsmarknad
Åsa Ernestam
Karin Hedin

Utbildning för nyanlända i gymnasieålder – diskussionsunderlag från SKL:s kansli

De senaste åren har gymnasieskolan tagit emot fler nyanlända elever och en del kommuner har ställts inför stora utmaningar. Det här diskussionsunderlaget bygger på erfarenheter och synpunkter från medlemmar, nätverk och publicerade rapporter. Behov av regeländringar, nationellt stöd och lokala utvecklingsbehov har framkommit och den övergripande frågan är:

Hur kan utbildningsvägarna för nyanlända elever i gymnasieålder förbättras?

Sammanfattning av möjliga åtgärder

Regeländringar: utbildningssystemets utformning, gymnasiebehörigheter, gymnasieutbildning på engelska, meritpoäng för språkstudier och terminssystemet

Nationellt stöd: kunskaper om effektiva utbildningsvägar, handbok för översättning av utländska betyg, digital överföring av information samt kompetenssatsningar

Att utveckla lokalt: lokala strategier, systematiskt kvalitetsarbete, studie- och yrkesvägledning, användning av elevernas språkkunskaper, insatser för att korta ner tiden på språkintroduktion, praktik och samverkan samt elevhälsa

Nuläge – aktuella utmaningar

Aktuell statistik visar att de nyanlända barn och ungdomar som kommit till Sverige under senare år är äldre än tidigare. Skolverkets sammanställning av uppgifter i Migrationsverkets mottagningssystem under 2015 visar att fler kommer i senare grundskoleåren eller gymnasieålder jämfört med yngre åldrar. Särskilt många kommer till Sverige i åldrarna 15-17 år, varav majoriteten är ensamkommande barn. Detta ställer krav på gymnasieskolans beredskap att ta emot nyanlända elever.

En tydlig bild är att mottagandet av nyanlända elever är ojämnt fördelat mellan och inom landets kommuner, något som innebär att vissa kommuner och skolor har många såväl praktiska som kvalitetsmässiga frågor att lösa. Fler nyanlända elever i gymnasieålder har ökat behovet av inte minst lärare i svenska som andraspråk, men även i andra ämnen och modersmålslärare/studiehandledare i modersmål. Det är ofta svårt att rekrytera legitimerade och behöriga lärare samtidigt som det råder det brist på

skollokaler. I en del kommuner finns en kö till språkintroduktion och tiden tills eleverna kan erbjudas en utbildningsplats har förlängts.

Språkintroduktion

Det vanligaste är att nyanlända i gymnasieålder påbörjar sin utbildning på introduktionsprogrammet språkintroduktion. Diagram 1 visar hur programmets elevvolym i år 1 utvecklats de senaste fem läsåren.

Diagram 1: Elever på språkintroduktion i år 1, läsåren 2011/12-2015/16

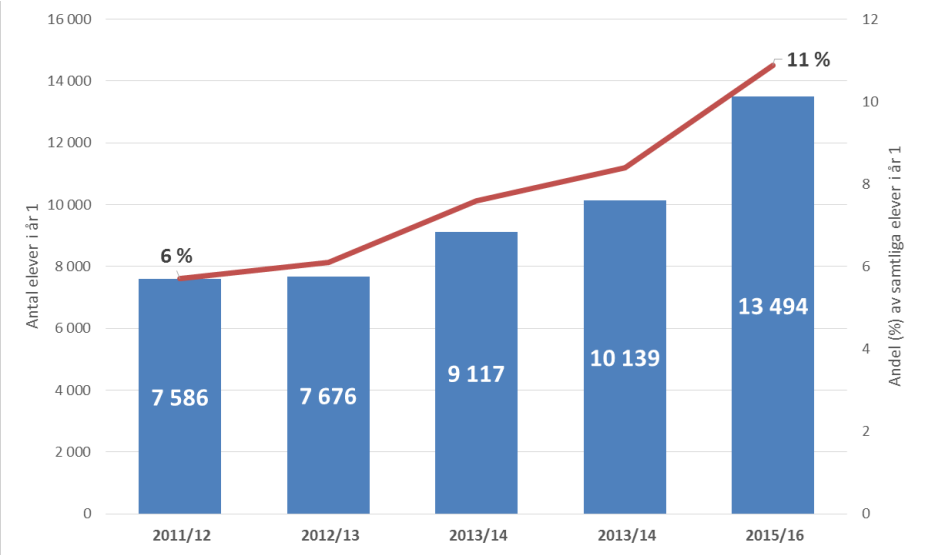

Det har skett en kontinuerlig elevökning under hela perioden, särskilt mellan de två senaste läsåren. Förändringen mellan läsåren 2011/12 och 2015/16 uppgår till 78 procent, motsvarande nästan 6 000 elever. Språkintroduktion är med 13 500 elever det största introduktionsprogrammet och det tredje största gymnasieprogrammet totalt, sett till elever i gymnasieskolans första år. Numera går mer än var tionde elev i gymnasieskolans första år på språkintroduktion. Sammanlagt läser 18 700 elever på språkintroduktion när även de 5 200 elever som rapporterats i år 2 och 3 räknas med.[1] Skolverkets mest aktuella information är från den 15 oktober 2015 och en fortsatt elevökning är att vänta i kommande års statistik.

Enligt skollagen är en elevs hemkommun skyldig att erbjuda språkintroduktion. Statistiken visar att det är få enskilda huvudmän som anordnar programmet. Hösten 2015 anordnades språkintroduktion i 232 av landets kommuner, fördelat på 13 fristående och 311 kommunala skolenheter.[2]

[1] Sammanställningen bygger på Skolverkets officiella statistik om gymnasieskolans elever.
[2] Ibid.

Olika skolbakgrund

Elever som anländer till Sverige sent under grundskoletiden eller under gymnasietiden utgör en heterogen grupp vad gäller tidigare skolbakgrund. En del elever som har gått ett eller ett par år i svensk grundskola och hunnit få betyg i flera ämnen (ibland alla utom svenska som andraspråk) börjar på språkintroduktion tillsammans med helt nyanlända elever som kan ytterst lite svenska. Somliga elever har en gedigen skolbakgrund från sitt hemland medan andra har kort eller ingen skolbakgrund och vissa är analfabeter. Samtidigt är det många elever som har arbetslivserfarenhet. Skolorna måste därför utveckla utbildningsvägar för elever med såväl god skolbakgrund som med kort eller nästan ingen skolbakgrund. De möter ofta heterogeniteten i elevgruppen genom att göra (nivå)grupperingar utifrån elevernas skolbakgrund.

Att en avslutad gymnasieutbildning har stor påverkan på unga vuxnas möjligheter på arbetsmarknaden är väl känt. Samtidigt behöver gymnasieskolan utforma utbildningsvägar för elever som har en mycket kort utbildningsbakgrund. För att elevernas motivation inte ska påverkas negativt kan nyanlända elever behöva stöd i att tänka i både kortare och längre perspektiv. Ett övergripande mål ska vara egen försörjning.

Få övergångar till nationella program

I gymnasieförordningen understryks vikten av att eleverna på språkintroduktion så snart som möjligt kommer vidare i sina studier. Språkintroduktion ska ses som en introduktion under en begränsad tid, men i praktiken går majoriteten av eleverna, omkring 60 procent, kvar på programmet mer än ett studieår.[3] Skolverket har tidigare visat att det främsta skälet till detta är otillräcklig läs- och skrivförmåga på svenska.[4] Två år efter studiestart har cirka 25 procent bytt till nationellt program, där fördelningen är relativt jämn mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program. Ytterligare ett år senare har denna andel ökat till drygt 30 procent.

Det är få elever som efter inledande studier på språkintroduktion uppnår examen från ett nationellt program. Mindre än en procent får examen inom tre år och knappt sju procent inom fyra år. För var femte person finns inga uppgifter om arbete eller studier tre år efter studiestart på språkintroduktion. Andelen som det saknas uppgift om är särskilt stor bland de ungdomar som var äldre än 18 år när de påbörjade sina gymnasiestudier.

---

[3] Statistiken om elevers övergångar och resultat är hämtat ur Skolverket (2016) *Språkintroduktion* Rapport 436.
[4] Skolverket (2014) *Introduktionsprogram* Rapport 413.

Dagens lagstiftning ger huvudmannen frihet att organisera språkintroduktion utifrån de lokala behoven. Dessa möjligheter utnyttjas inte alltid fullt ut, bland annat på grund av praktiska svårigheter att ordna utbildning för det ökande antalet elever. Samtidigt kan de regleringar som finns i utbildningssystemet, till exempel vad gäller behörighetskrav och åldersgränser, ibland missgynna sent anlända elever. Mot bakgrund av ovanstående kan nya utbildningsvägar behöva prövas för nyanlända i gymnasieålder.

Pågående statliga utredningar

För närvarande pågår ett antal statliga utredningar som i varierande grad berör gymnasieskolan. Den som kan få störst konsekvenser för nyanlända elevers utbildning är *En attraktiv gymnasieutbildning för alla* (gymnasieutredningen), vars uppdrag redovisas i oktober 2016. Slutbetänkandena från Skolkommissionen och Delegationen för unga till arbete (Dua) kan även komma att påverka.

Behov av regeländringar

Utbildningssystemets utformning

Det svenska utbildningssystemet bygger på att eleverna i gymnasieskolan har gått i svensk grundskola. När nyanlända elever som börjar på språkintroduktion har kort eller ingen grundskoleutbildning ställs utbildningssystemets logik inför särskilda utmaningar. Eleverna ska på kort tid läsa in behörighet för att få börja på ett nationellt program där de får studera med jämnåriga svenska elever. Idag kan åldersgränser förhindra vissa utbildningsvägar. Det finns därför behov av en ökad flexibilitet i utbildningssystemet.

För en del nyanlända som har hunnit gå en tid i svensk grundskola utan att bli behöriga till ett nationellt gymnasieprogram kan det bli aktuellt att fortsätta något år extra i grundskolan. Utredningen *Mer tid för kunskap - förskoleklass, förlängd skolplikt och lovskola* (SOU 2015:81) föreslog förlängd skolplikt under högst ett läsår för elever som inte har uppnått behörighet till ett nationellt yrkesprogram i gymnasieskolan, något som SKL har ställt sig bakom. Den förlängda skolplikten ska kunna fullgöras antingen inom ett introduktionsprogram i gymnasieskolan eller i grundskolan.

Fullföljd gymnasieskola är idag en viktig förutsättning för fortsatta studier, etablering på arbetsmarknaden och delaktighet i samhället. Men en del nyanlända elever kommer inte hinna fullfölja sina studier inom gymnasieskolan. Det kan därför finnas anledning att se över åldersgränserna mellan skolformerna så att kommunerna får större frihet att utforma utbildning för sent anlända elever inom såväl gymnasieskolan som vuxenutbildningen. Vuxenutbildningen skulle kunna organiseras så att ungdomar får möjligheter att kombinera utbildning i svenska för invandrare (sfi) och kurser på

gymnasienivå även före 20 års ålder. Idag kan elever med uppehållstillstånd läsa på sfi från 18 år men inte vuxenutbildning före 20 års ålder. Om en sådan förändring genomförs är det emellertid viktigt att vara medveten om att individens rätt till bland annat elevhälsa skiljer sig åt mellan utbildningsformerna. Även studiefinansieringen kan behöva ses över om åldersgränserna ändras.

Enligt gällande regelverk har elever med uppehållstillstånd rätt att påbörja en gymnasieutbildning innan de har fyllt 20 år. Asylsökande ungdomar rätt till gymnasieutbildning om de påbörjar den innan de fyller 18 år. Om den asylsökande eleven har hunnit fylla 18 år innan hen påbörjar sin utbildning får kommunen ingen ersättning och kommunen är inte heller skyldig att erbjuda skolgång. Det finns därför skäl att se över kommunernas möjligheter att få ekonomisk ersättning även för denna elevgrupp. Idag väljer kommunerna att hantera utbildning för asylsökande som fyllt 18 år olika.

Folkhögskolan är ett komplement till gymnasieskolan och vuxenutbildningen, en utbildningsform som skulle kunna användas i större utsträckning. För ensamkommande ungdomar är det angeläget att kommunerna får möjlighet att förlägga språkintroduktion till folkhögskola, det vill säga att anlita en annan aktör för utbildningen. Folkhögskolan kan genom sin lärmiljö erbjuda ensamkommande ungdomar både utbildning, ett inkluderande sammanhang och internatboende. Under mars 2016 har försöksverksamhet med språkintroduktion på folkhögskola beviljats fem kommuner i Östergötland, något som SKL anser ska vara en möjlighet för alla kommuner som så önskar. Likaså bör nyanlända elever i gymnasieålder och andra gymnasieelever som kan gynnas av en alternativ utbildningsväg kunna erbjudas folkhögskolestudier generellt, vilket idag hindras av en 18-årsgräns. Staten bör ta ansvar för att de försök som pågår följs upp och utvärderas samt att goda exempel sprids systematiskt.

Arbetet med att utveckla effektiva utbildningsvägar för nyanlända elever måste bedrivas på flera nivåer. Såväl staten som skolhuvudmännen och skolorna måste tänka nytt och pröva nya lösningar. Detta får konsekvenser för både individens framtid och samhällets möjligheter att ta tillvara nyanländas kompetens. Idag är ramarna för språkintroduktion vida, men möjligheterna används inte alltid.

Gymnasiebehörigheter

Behörighetskriterierna för de nationella programmen kan behöva ses över. Huvudmännen erfar att nyanlända i högre utsträckning än andra elevgrupper har påverkats negativt av den senaste gymnasiereformens ändrade behörighetskriterier. Nu ska eleverna uppnå godkända betyg i åtta eller tolv ämnen innan de kan byta till ett nationellt program. Av de elever som avslutade årskurs 9 våren 2015 var det ca 14 000 elever som inte blev behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram. Det kan relateras till

Skolverkets promemoria om slutbetygen i grundskolan våren 2015 som visade att endast 116 av de som fått godkända betyg i svenska/svenska som andraspråk, matematik och engelska inte också uppnått behörighetskraven för nationella program.

Behörighetskriterierna gör således inte så stor skillnad för elever som gått i svensk grundskola. Detta bidrar till att sent anlända elever hålls kvar på introduktionsprogrammen och inte kommer vidare till nationella program. För vissa nyanlända elever är det inte rimligt att lära sig ett nytt språk och läsa in en behörighet enligt nuvarande krav inom loppet av ett eller ett par år. Att behörighetskraven skiljer sig åt mellan gymnasieprogrammen kan dessutom leda till att elever i än högre grad stängs ute från möjligheten att börja på ett högskoleförberedande program. Avsaknaden av ett nationellt stöd för bedömning av utländska betyg leder också till variationer och bristande likvärdighet i hur eleverna kan dra nytta av tidigare skolgång som behörighetsgrund.

I en aktuell SNS-rapport understryker tre forskare behovet av att se över de dramatiska effekterna icke-godkända grundskolebetyg kan få för såväl elever som för skolan.[5] Möjligheterna till gymnasieutbildning måste förbättras för icke-behöriga elever. Ett exempel på detta vore att regelverket tillät nyanlända elever med goda studieförutsättningar att följa de nationella programmen med stöd av studiehandledare, men en översyn och förstärkning av introduktionsprogrammen är också nödvändig.

Gymnasieutbildning på engelska

En del nyanlända elever med en gedigen skolbakgrund har goda kunskaper i engelska. För att de ska få möjlighet att komma vidare i sin kunskapsutveckling vore det värdefullt för dem att kunna läsa en gymnasieutbildning på engelska. Det skulle innebära att de kan påbörja en gymnasieutbildning innan de har hunnit bli behöriga i svenska eller svenska som andraspråk och att de inte behöver gå på språkintroduktion först.

Meritpoäng för språkstudier

Det svenska skolsystemet premierar enbart kunskaper i ett fåtal språk – svenska, engelska och en begränsad grupp moderna språk. I dagens system där elever ges meritpoäng för moderna språk efter vilken nivå de läst det på riskerar sent anlända elever att missgynnas. En del skolor erbjuder vissa modersmål, exempelvis arabiska, som modernt språk, vilket kan ge eleverna meritpoäng. De elever som inte har läst något av de moderna språk som huvudmannen erbjuder men har haft modersmålsundervisning får inga meritpoäng för detta. Att möjliggöra meritpoäng för modersmålskurser skulle ge sent anlända elever bättre möjligheter till högskolestudier.

---

[5] Gustafsson, Jan-Eric et al. (2016) *Policyidéer för svensk skola*. SNS Förlag.

Översyn av terminssystemet

Nuvarande terminssystem i grund- och gymnasieskolan har varit oförändrat under lång tid. Det finns skäl att ifrågasätta om detta är gynnsamt för elevernas lärande. För nyanlända elever försvårar terminssystemet inträdet i gymnasieskolan. Ett långt sommarlov innebär att många nyanlända elever under en längre period inte kommer vidare i sin kunskapsutveckling och språkinlärning. I en del andra länder är utbildningen indelad i tre eller fyra terminer. Terminssystemet kan behöva ses över för att det inte ska bli för stora tidsmässiga glapp för elever som behöver en sammanhängande utbildningssituation.

Behov av nationellt stöd

Kunskaper om effektiva utbildningsvägar

Mycket tyder på att skolhuvudmännen som stöd för det lokala utvecklingsarbetet skulle behöva konkreta exempel på hur de kan organisera utbildningsvägar som gynnar sent anlända elever med olika utbildningsbakgrund. Exemplen kan också beskriva samverkan mellan skolformer samt mellan skola och arbetsliv.

Handbok för översättning av utländska betyg

Det kartläggningsmaterial som Skolverket har tagit fram och som är obligatoriskt att använda i grundskolan kan även användas i gymnasieskolan för att planera utbildningen utifrån elevens kunskaper och erfarenheter. Det skulle också behövas verktyg för bedöma yrkeskunskaper, något som staten skulle kunna bidra med.

Därutöver efterfrågar kommunerna ett nationellt stöd till antagningskanslier och gymnasieskolor i arbetet med att översätta utländska betyg och fatta beslut som rör elevers behörighet inför antagning till nationella program. Ett sådant stöd kan utformas som en digital handbok som också omfattar information om andra länders utbildningssystem. Detta skulle öka elevens rättssäkerhet och likvärdigheten i bedömningarna. Elevernas kunskaper bör kunna bli bedömda utifrån hela betygsskalan så att de kan konkurrera om attraktiva utbildningsplatser. En del elever behöver få göra prövning i ämnen där det är möjligt.

Digital överföring av information

För att underlätta övergången såväl mellan grund- och gymnasieskolan som mellan olika gymnasieprogram, behövs rättssäkra digitala lösningar för informationsöverföring. Dessa måste fungera oavsett skolhuvudman och om eleven flyttar till en annan kommun. Informationen bör inte vara avgränsad till uppnådda betyg, utan även omfatta kortare omdömen om kunskapsutveckling och eventuellt avklarade delar av kurser i vilka betyg inte uppnåtts. Även information från elevhälsan måste överföras när eleven byter skola och skolhuvudman. Staten skulle kunna bidra till utformningen av systemet.

Kompetenssatsningar

Det tar fem till åtta år för nyanlända elever att erövra skolspråket, något som varierar beroende på exempelvis elevernas skolbakgrund. Elever som anländer sent under skoltiden har kort tid på sig att både lära sig vardagsspråket och skolspråket. Parallellt måste de fortsätta sitt lärande i andra ämnen innan språkkunskaperna är tillräckligt utvecklade. Det ställer höga krav på både eleven och skolan.

Generellt måste det utbildas fler lärare i svenska som andraspråk, gärna på distans men också via Lärarlyftet för yrkesverksamma lärare. Därutöver behöver alla lärare från grundskola till vuxenutbildning kunskaper i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt för att utforma undervisningen så att den blir tillgänglig för nyanlända elever. Lärarna på språkintroduktion och i vuxenutbildningen kan också behöva kunskaper i grundläggande läs- och skrivutveckling/alfabetisering. Staten bör därför bidra med nätbaserade nationella kompetensutvecklingsinsatser på distans som riktar sig till lärare inom alla skolformer.

Det behövs också nationella kompetensutvecklingsinsatser för studie- och yrkesvägledarna och personal inom elevhälsan, som utgör i nyckelgrupper för nyanlända elever.

Behov av att utveckla lokalt

Lokala strategier

Huvudmannen behöver utarbeta lokala strategier för effektiva utbildningsvägar för nyanlända elever. Det handlar om såväl kartläggning av elevernas kunskaper och erfarenheter som övergångar från språkintroduktion till andra program, andra utbildningsformer och praktik. I planen för språkintroduktion kan huvudmannen exempelvis ange krav på språklig nivå för övergångar mellan program, liksom strategier för vilka skolor som ska anordna programmet.

Det är inte ovanligt att språkintroduktion anordnas relativt isolerat från övriga gymnasieprogram. Som skolhuvudman kan det finnas skäl att fundera över på vilka skolor programmet anordnas för att skapa goda möjligheter till effektiva utbildningsvägar för eleverna. Närhet till de nationella programmen stärker förutsättningarna för elever på språkintroduktion att läsa gymnasiekurser. Skolverket har tidigare visat att elever på introduktionsprogrammet programinriktat individuellt val som läser gymnasiekurser tillsammans med elever på nationella program i större utsträckning än andra introduktionsprogramselever byter över till nationella program. Samläsning med de nationella programmens elever kan för en del elever vara gynnsamt både för elevernas kunskapsutveckling och ur integrationssynpunkt.

Med utgångspunkt i elevers olika förutsättningar och behov behöver målet med elevernas utbildning inte alltid vara att omedelbart fullfölja en gymnasieutbildning på

ett nationellt program. Det kan istället innebära några års arbete och att individen kompletterar sin utbildning i ett senare skede. Om fler elever kan gå från språkintroduktion till yrkesintroduktion skulle det kunna möjliggöra ett inträde på arbetsmarknaden för de med kort utbildningsbakgrund. För elever med god skolbakgrund behöver utbildningen istället organiseras så att de så snabbt som möjligt kan påbörja studier på ett nationellt program.

Systematiskt kvalitetsarbete

Språkintroduktion är sällan föremål för särskild utvärdering och uppföljning. I det systematiska kvalitetsarbetet på huvudmannanivå är det viktigt att ta del av statistik över elevernas progression och vart de tar vägen efter språkintroduktion. Eleverna behöver också göras delaktiga i uppföljning och utvärdering av språkintroduktion i kommunen för att synliggöra utvecklingsbehoven.

Studie- och yrkesvägledning

För många nyanlända elever innebär mötet med det svenska skolsystemet och samhället en sociokulturell resa. Det kan vara en utmaning för individen att förstå den egna studiesituationen och vilka möjligheter som finns samt att utveckla sin förmåga att göra väl underbyggda val. Inom ramen för språkintroduktion skulle orienteringskurser kunna anordnas för att eleverna ska få kunskap om olika utbildningsvägar och yrken. Kurserna kan utgå från kartläggningen av elevens tidigare kunskaper och erfarenheter.

Elevens individuella studieplan är central i skolans arbete med att bidra till en bra utbildningsväg. Det är viktigt att eleven får möjlighet att skapa sig en bild av sina möjligheter på såväl kort som lång sikt.

Studie- och yrkesvägledningens roll är betydelsefull, både vid själva mottagandet av nyanlända elever och under utbildningens gång. Studie- och yrkesvägledaren kan kartlägga elevens eventuella yrkeserfarenheter och vara ett viktigt stöd för eleven när hen utformar sina framtidsplaner.

Ibland är också studie- och yrkesvägledaren ”spindeln i nätet” när det gäller att ordna praktik på arbetsplatser. Mot bakgrund av detta väljer vissa kommuner och skolor att satsa extra resurser på studie- och yrkesvägledning på språkintroduktion.

Använda elevernas språkkunskaper

Gymnasieskolan måste i likhet med övriga skolformer ha ett inkluderande perspektiv där elevernas olikheter, exempelvis flerspråkighet, ses som styrkor. Flerspråkighet används inte ofta som en reell tillgång i skolans undervisning, trots att språkkunskaper är viktiga på arbetsmarknaden och i samhället som helhet. Ungdomarnas framtida yrkesliv kan komma att förläggas till såväl Sverige som andra länder.

Studiehandledning på elevens modersmål är en stödinsats som är viktigare ju äldre eleverna är när de anländer. Den har avgörande betydelse på språkintroduktion, men kan också vara viktig på andra gymnasieprogram. Skolornas tolkningar av vilka språkliga krav som ställs på övriga gymnasieprogram varierar, vilket gör att eleverna ibland kan bli kvar på språkintroduktion längre tid än nödvändigt.

En del elever skulle i större utsträckning behöva få använda sig av sitt modersmål för att läraren ska kunna göra en rättvisande bedömning av elevens kunskaper och progression. I de fall det finns modersmålslärare, studiehandledare eller annan flerspråkig personal som kan involveras i ämnesundervisningen skulle elevens modersmål kunna användas mer. Idag råder det brist på studiehandledare i vissa språk i olika delar av landet. Fjärrundervisning i både modersmål och studiehandledning är nu enbart tillåtet inom huvudmannens egen organisation. Men från den 1 augusti 2016 kan skolhuvudmän sluta avtal med varandra om undervisning på entreprenad om riksdagen ställer sig bakom den proposition som lagts.

Insatser för att korta ner tiden på språkintroduktion

Det är viktigt att använda tiden på språkintroduktion så effektivt som möjligt, eftersom eleverna både vill och förväntas att klara kunskapskraven på kort tid. Det finns flera insatser som skulle kunna korta ner elevernas tid på språkintroduktion.

Många elever på språkintroduktion upplever stress och oro över om de ska hinna bli behöriga till ett nationellt gymnasieprogram. De behöver därför få en bild av sin kunskapsutveckling och hur den förhåller sig till gymnasieskolans krav. Kommunikationen mellan lärare och elev och kontinuerlig formativ bedömning spelar en viktig roll för att synliggöra elevernas progression. Under 2017 kommer det nationella materialet Bedömning av nyanlända elevers språkutveckling i svenska (BEDA) att publiceras. Det kan användas av bland annat lärare i gymnasieskolan för att visa elevernas progression.

Redan idag kan skolhuvudmännen erbjuda undervisning i alla grundskoleämnen på introduktionsprogrammen, extra undervisning i läs- och skrivutveckling och intensivundervisning i engelska och simundervisning. För de elever som ligger långt fram kunskapsmässigt är det värdefullt att också erbjuda gymnasiekurser. Även lovskola kan ge eleverna mer tid till formellt lärande.

Elevers lärande sker i olika sammanhang och vid olika tidpunkter, inte enbart inom ramen för skoldagen och inte enbart under terminstid. Digitala lärresurser underlättar lärande både i klassrummet och på egen hand. Detta är något som skolhuvudmannen kan understödja. Läxhjälp i anslutning till skoldagen, gärna med hjälp av flerspråkig personal, är också en viktig insats eftersom elevernas vårdnadshavare kan ha begränsade möjligheter att hjälpa dem och en del elever är ensamkommande.

Praktik

För äldre elever med kort skolbakgrund kan gymnasiestudierna vara fokuserade på att i första hand öka deras anställningsbarhet. En fullföljd gymnasieutbildning kan för dem vara ett mer långsiktigt mål som de når stegvis. Kontakterna med arbetslivet är centrala för att utforma lösningar där utbildning och arbete kombineras. Lokalt finns det ofta behov av bättre samverkan mellan skola och arbetsmarknadsförvaltning, men även med Arbetsförmedlingen. I en del kommuner ges elever med yrkeslivserfarenhet möjlighet till språkpraktik på arbetsplatser. Praktikplatserna kan anordnas i samarbete med arbetsmarknadsförvaltningen samt näringslivet lokalt och regionalt. Att eleverna får mer kontakt med arbetslivet kan öka deras motivation för studierna och underlätta framtida anställningar. Även andra insatser såsom utbildningskontrakt mellan kommunen och Arbetsförmedlingen, traineejobb samt yrkesintroduktionsanställningar kan bidra till att ungdomarna bygger på sin gymnasiekompetens eller får ökade möjligheter till inträde på arbetsmarknaden.

Samverkan

Samarbete mellan skolan och elevernas vårdnadshavare, gode män eller personal på boenden för ensamkommande kan vara en avgörande framgångsfaktor i elevens utbildning. Civilsamhället kan också ha en viktig roll både när det gäller elevernas språk- och kunskapsutveckling och deras möjligheter till integration.

I arbetet med att utforma effektiva utbildningsvägar för nyanlända elever i gymnasieålder är det angeläget att skolhuvudmännen lär av varandra. Nätverk och samverkan mellan kommuner kan bidra till kvalitetsutveckling.

Elevhälsa

Hälsa och lärande hänger samman. Hur eleverna mår både fysiskt och psykiskt påverkar deras lärande. Skolsituationen med ramar, rutiner och relationen till lärarna kan i sig ge nyanlända elever trygghet. Kontakter med svenskspråkiga elever och en meningsfull fritid kan också bidra till nyanlända elevers språkutveckling och trivsel. Att eleverna erbjuds hälsobesök, hälsokontroller och vid behov kompletterande vaccinationsskydd är också viktigt.

Skolsituationen har såväl pedagogiska och sociala som psykologiska aspekter. Därför är de lokala satsningarna på elevhälsan i gymnasieskolan centrala. Ett nära samarbete mellan ämneslärare, modersmålslärare/studiehandledare och elevhälsans pedagogiska kompetens kan vara avgörande för de elever som behöver extra anpassningar eller särskilt stöd ska få det.

Många nyanlända elever kan ha en problematisk livssituation som präglas av oro och ovisshet, inte minst de ensamkommande som kan ha särskilda behov av stöd från vuxna. Elevhälsans psykosociala och psykologiska insatser kan ha stor betydelse för

elevernas välbefinnande, antingen direkt eller indirekt genom handledning av lärarna. Elevhälsans samverkan med landstinget kan vara betydelsefull när det gäller elever med psykisk ohälsa.